

13.2. Капитан I ранг доцент доктор Цветан Илиев Папазов (Интервю на Михаил Бояджиев с кап. I ранг доц. Иван Йотов)

*Капитан I ранг доцент
доктор Цветан Папазов*

Кап. I ранг Папазов познавам още от първите години на обучението ми в Морско училище. Тогава той беше капитан-лейтенант и ни преподаваше „Техническа механика“. Това, което правеше впечатление на всички нас, беше неговата скромност, изключителният му интелект и неговите енциклопедични знания. Той никога не носеше записки или тетрадки със себе си. Много рядко вадеше от джоба си някакво листче. Това ни правеше много силно впечатление. Другото, което е, са неговите умения и качества като преподавател. Тоест, ако си в час, няма начин да не разбереш и дори да не запомниш това, което той преподава.

През онези години в гарнизона имаше военни патрули – един офицер и двама курсанти. Двама колеги от нашето класно отделение са били патрул с кап. Папазов. (В разказа си ще използвам званието „капитан“, защото във флота всички офицерски звания от „капитан-лейтенант“ нататък започват с „капитан“ и за това най-често се използва първата дума от званието). След като са патрулирали известно време, седнали да починат на една пейка. Разприказвали се и той ги попитал какво учат. Те спо-

делили, че математиката им се удава трудно. Той тогава извадил едно листче и им обяснил всичко, което те преди това не са могли да научат. И така, подчертавам, неговата скромност, неговият изключителен интелект и аз абсолютно споделям това, което е казал Койчо Георгиев за него, че „на милион души се ражда един като него“. А Койчо Георгиев е легенда в историята на Морско училище и неговата оценка за кап. Папазов е всеобхватна, т.е. че това е една изключителна личност.

В по-късните години имах възможност да бъда отново с кап. Папазов. Това беше, когато той беше задочен аспирант във Военноморската академия в Ленинград в катедра „42“ („Радиолокация“). От 1970 до 1973 год. аз бях там редовен аспирант, а преди това бях завършил същата академия и познавах много добре обстановката. Спомням си веднъж, когато бях в отпуск (вероятно през лятото на 1971 г.), отидох в Морско училище и се срещнах с кап. Папазов. Той ме попита дали имам някакви книги по статистическа радиотехника, защото му предстояло през есента да сдаде изпит в академията. Той е завършил Морско училище по специалност „Корабен механик“ и „Физика“ в Софийския университет. Неговата дисертация беше в областта на радиоелектрониката и по-специално беше свързана с използването на лазери. Във Военноморската академия имаше такава практика – който няма образование по дадената научна специалност, в която разработва дисертация, трябва да се яви на изпит, нещо като приравнителен, с цел да подобри подготовката си в тази научна област. Аз му дадох една такава известна книга по статистическа радиотехника. През есента той дойде да сдава този изпит. Председател на комисията е бил началникът на катедрата кап. I ранг проф. д.т.н. Андрей Николаевич Тупусев, а другите в комисията са били моят приятел преподавател, който бе ръководител на дипломната ми работа при завършване на академията – кап. I ранг доцент к.т.н. Лемир Филипович Маковкин и научният ми ръководител кап. I ранг професор д.т.н. Георгий Петрович Попов, бъдещ член-кореспондент на Руската академия на науките, вицеадмирал.

Когато разказвам този случай, винаги се вълнувам, както и в момента. По начина, по който моят приятел ми го разказа, няма начин човек да не се вълнува и гордее, че познава такъв българин като кап. Папазов.

Капитан Папазов изтеглил билет, както е положено на всеки изпит, и започнал да отговаря на първия въпрос. Членовете на комисията се спогледали и си помислили: „Ние кого сме седнали да изпитваме!“ и прекратили изпита. Разбира се, те са познавали кап. Папазов и преди това, но сега разбрали, че пред себе си имат уникален човек. Това е едно от нещата, за което бях горд, когато ми го разказваха.

Другото нещо, което заслужава да се отбележи за кап. Папазов и работата му по дисертацията, е следното:

Задочните аспиранти през последните шест месеца се зачисляваха като редовни аспиранти. За тези 6 месеца той разработи дисертацията си и я защити. Работеше много усилено и написа дисертация, естествено с помощта на научния си ръководител кап. II ранг проф. доктор Алберт Василиевич Лобанов. За нещастие, когато завърши ръкописа на дисертацията и трябваше да се оформя,

той се разболя и го настаниха в Военноморската болница в Ленинград. Докато беше там, неговият научен ръководител и лаборантката в катедрата Жена (Евгения Алексеева), която беше отлична чертожничка, започнаха отпечатването и техническото оформяне на дисертацията. Те най-вероятно не са били затруднени, защото кап. Папазов знаеше перфектно руски език (писмено и говоримо).

Когато през м. януари или февруари 1972 г. заедно с кап. Христо Иванов Христов, също задочен аспирант, пристигнаха в Ленинград, на мен беше възложено да ги посрещна на Московската гара. Беше много студено, а кап. Папазов нямаше ръкавици и сложил ръцете в джоба, се оглеждаше: „Абе, отнякъде няма ли да се появи полковник Гевезов да ме види с ръце в джобовете!“ Недалеч от нас група цигани нещо говореха на висок глас. Той се заслуша и каза: „А, тез цигани говорят също като нашите цигани.“ Как е научил цигански, не знам. Знам, че знаеше турски език и дори е преподавал турски език в Морско училище. Сигурно е знаел и други езици. Но руския знаеше перфектно, без да го е учил някъде специално.

Кап. Папазов беше любимец на всички от катедрата, наричаха го Цвѐтан и всичките го обичаха. С неговата скромност, интелект и хумор нямаше как да не го обича всеки, който го познава.

Спомням си и друг епизод от тези времена. Моята дисертация беше в областта на радиолокацията. Най-общо казано – цифрова обработка на радиолокационна информация. В процеса на работата се налагаше да се намери законът на разпределение на частното от законите на разпределение на два случайни процеса. Тогава с моя ръководител не можахме да решим тази задача. Консултирахме се с най-добрите учени в тази област от Военноморската академия, в която по традиция от времената на академик А. Н. Крилов има много добри учени по математика. Независимо от това, никой не можа да помогне да решим проблема.

По това време кап. Папазов работеше върху дисертацията си. Той живееше сам в една стая в общежитието на академията и работеше почти денонощно. Аз реших да се обърна към него за консултация по проблема. Той остави цигарата и ми каза: „Иване, аз не знам, но дай да се опитаме да направим нещо“. На белите листи започна да пише и разсъждава на глас. Без съмнение, той за първи път чуваше за този проблем. Като го слушах и гледах как разсъждава и пише непрекъснато, имах чувството, че отнякъде „получава“ информация, която превръщаше във формули. С малки прекъсвания, за да си допуши цигарата, той достигна до окончателната формула.

Аз не се съмнявах в това, че той е решил проблема, въпреки че не можах да разбера всичко, което той написа. Бях изумен от лекотата, с която разсъждаваше на глас и бързо пишеше. Показах написаното от кап. Папазов на моя научен ръководител, който въпреки че познаваше кап. Папазов, остана изненадан и оцени направеното много високо. Решаването на този проблем ми помогна да разработя една важна част от дисертацията си. Основната роля за това, разбира се, беше на кап. Папазов.

Връщал съм се в спомените си много пъти към този случай и колкото и парадоксално да изглежда си мисля, че кап. Папазов притежаваше някакъв

необясним интелектуален потенциал или може би да го наречем гениалност. Може да звучи невероятно, но нямаше проблем от някаква област на човешките знания, по който той да не може да разсъждава и излага своите виждания.

Дисертацията на кап. Папазов беше с много висока научна стойност и това според мен е много важно, но не е известно. Тя е била секретна и след определен период от време, като всеки секретен документ, е унищожена. Между другото, и моята дисертация е унищожена, въпреки че до 2014 г. работех във ВВМУ. Има различни версии за темата на дисертацията на кап. Папазов, но нито една от тях не е вярна. Преди няколко дни разбрах, че научният ръководител на кап. Папазов кап. I ранг о.з. проф. доктор Алберт Василиевич Лобанов е жив. Чрез трето лице научих следното:

„Узнал предварително (става въпрос за темата на дисертацията), что то вроде „Оптические измерения турбулентности воды в океане (или может быть в водной среде), при помощи лазера“. Я позвонил Лобанову, он вспомнил каким был талантливым Цветан. Сколько знал языков. И как однажды за 4 дня освоил толстенный учебник по оптике. Причём решение задач давалось ему легко, т.к. он был великолепный математик. Вспоминали его осликов Ньютона и Архимеда. И то как однажды севернее у Казанского собора он напугал двух цыганок, которые на цыганском языке между собой обсуждали его, а он им что то сказал по цыганских же, они этого не ожидали и убежали.“

Спомням си много добре блестящата защита на дисертацията, която направи кап. Папазов, защото присъствах на нея. Зная и някои неща около оценката на дисертацията, които са известни на малко хора.

Правилата и изискванията за защита на дисертации в Съветския Съюз по онова време бяха следните: За всяка дисертация се изискваха определен брой отзиви (рецензии), които се прочитаха на самата защита. И един от отзивите задължително трябваше да бъде от т. нар. водеща организация, т.е. това може да бъде научен институт или друга научна организация, която се занимава с проблеми в областта на дисертацията. И конкретно за тази на кап. Папазов водеща организация беше научен институт в Ленинград, на който съм забравил точното име.

Когато са подготвяли отзива от института, са разговаряли с ръководството на катедрата, а може би и на академията и са искали да предложат на кап. Папазов да се присъди направо научната степен „Доктор на науките“, а не „Кандидат“. Вероятно началникът на катедрата, а може би и други лица са посъветвали Научния институт да не прави такова предложение. Защо така са реагирани от академията, аз не знам. Тази информация зная от преподаватели на катедрата. Те смятаха, че причина за това най-вероятно е началникът на катедрата. Той беше нов, много добър учен в областта на статистическа радиолокация и по-точно в наблюдението с радиолокационни средства в условията на клатене на кораба. Беше много добър педагог, а между другото беше завършил и ленинградската художествена академия, като имаше няколко самостоятелни изложби. Предишният началник на катедрата беше един от създателите на първите радиолокационни станции в СССР, полк. проф. д.т.н. Игор Василевич Бренъв, който много уважаваше кап. Папазов и обичаше да контактува

с него. И. В. Бренъов беше племенник на руския писател А. П. Чехов. Проф. И.В. Бренъов беше не само учен от висока класа, но и високоинтелигентен, той излъчваше някаква аристократичност. Новият началник на катедрата видя, а и всички знаеха, че кап. Папазов написа дисертацията си за 3 – 4 месеца и някак си не можеха да приемат как за толкова малко време за написана кандидатска дисертация ще се присвои научна степен „Доктор на науките“. Не съм в течение на всички разговори, но предполагам, че може би това е бил един от аргументите им, за да не се приеме предложението на водещата научна организация.

По време на защитата кап. Папазов беше много спокоен, отговаряше задълбочено и изчерпателно на въпросите. Всички с удоволствие слушаха отговорите му и в заключение с пълно болшинство членовете на научния съвет гласуваха за присъждане на научна степен „Кандидат на техническите науки“ на българския морски офицер кап. I ранг Цветан Илиев Папазов.

Имам записано някъде в едно тефтерче по минути неговия доклад, какви въпроси бяха задавани и други подробности по време на защитата на дисертацията на кап. Папазов.

Мисля си, че не само Морско училище и военният флот, може би звучи силно, но в определен смисъл и България дължи на този човек нещо. Защото не се използва напълно потенциалът на кап. Папазов. Той в друга среда, в друга обстановка щеше да даде много на науката. Общо взето, за него училището беше тясно, въпреки че той с каквото се хванеше го правеше всеотдайно и резултатно. Той можеше цяла нощ да не спи и да работи, само да има цигари. За кап. Папазов титлите и званията не са били от особено значение. Когато го посрещнах на гарата в Ленинград през зимата, той нямаше ръкавици. Аз го попитах защо няма ръкавици, а той ми отговори: „Абе, адмирал Узунов ме натика във влака и не можах да си взема ръкавици.“ Благодарение на настойчивостта на началника на ВВМУ контраадмирал Дичо Узунов кап. Папазов е бил зачислен в задочна аспирантура във Военноморската академия в Ленинград.

Паметта на кап. I ранг Цветан Папазов е увековечена с поставянето на неговия барелеф в Алеята на преподавателя от Морско училище, създадена през 2006 г. по случай 120-та годишнина от основаване на училището. Но си заслужава да се освети неговият живот и научна дейност по подобаващ за него начин.

Тук интервюиращият М. Б. пита кап. Йотов за т. нар. „Ефект на Папазов“, споделен с него от Димитър Игнатов от випуск 1961-66 год. на Морско училище при неговото обучение в Ленинград.

На този въпрос кап. Йотов отговори така:

Първо, той (Д. И.) е завършил Морско училище по специалност „Корабен механик“. В академията идваха на обучение много офицери, които се обучаваха по-малко от една година в така наречените академични курсове по различни специалности. Най-вероятно Димитър Игнатов е бил на такъв курс по своята специалност.

Кап. Папазов беше известен и оценен от средата, в която той работеше като аспирант. А това бяха хората от катедра „Радиолокация“ и факултета „Радиоелектроника“ на Военноморската академия. Аз нямам впечатление, че

той с нещо е станал известен в цялата академия, с нещо, което да се нарече „Ефект на Папазов“. Тука или има някакво съвпадение на имената, или пък е нещо като легенда.

Във връзка с този случай си спомням за написаното от кап. I ранг Велико Янакиев в книгата „Механици“ (изд. Стено, 2001 г.). В нея той пише, че кап. Папазов, като пристигнал във Военноморската академия, го изпратили в Москва. Там той работил с най-големите учени по лазерна техника, върнал се, защитил дисертация и пр. – нещо, което е абсолютно невярно.

Така че, аз лично не вярвам да е имало нещо като „Ефект на Папазов“, свързано с името на кап. I ранг Папазов. Във Военноморската академия в Ленинград съм се обучавал общо 7 години и сигурно щях да знам за такова нещо.

Интервюто е включено в [11].